

A magyarság első karácsonya

...Az 1000. év karácsonyának ünnepén »elhozatván az apostoli áldás, korona és kereszt, a papság és a magyar nép örömrivalgások közt egy szívvvel-lélekkel királlyá kiáltotta ki s a szent kenettel fölkenve, a királyi méltóság jelvényével szerencsésen megkoronázá Istvánt, az Istent választottját« — mondja az egykori krónikás — s az új király a szentelt olaj és a szent korona érintésével homlokán, szent fogadalmmal ajkán, az apostoli kereszttel jobbában indult el a krisztusi hit terjesztésére, népe boldogítására, egyháza és magyar hazája felvirágoztatására.

Ime, a magyarság hosszú ádventjére is eljött a Gyermekek s azon karácsony ünnepén már a magyarság is ott térdelt az isteni Megváltó jászola előtt. De amint az emberiség megváltására földreszállt Isten-Fiú eljövételét is hosszú ádvent előzte meg, a magyarság jászolhoz térdelését is évszázadoknak kellett megelőznie.

A keresztény vallás iránt való hajlandóságot a magyarok magukkal hozták a Fekete-tenger vidékéről, hol a török népek körében már a VII—VIII. században megindult s a IX. század vége óta feltartóztatlan ütemben haladt előre a keresztény hitre való áttérés folyamata. Érintkezésbe lépve a bizánci udvarral, keresztény papok — így Szent Ciril és Metód — is megfordultak körükben.

A honfoglalás után még több alkalmuk nyílt a keresztény tanok megismerésére. Az itt talált pannóniai szlovének, a Fertő-vidéki avarok, a nyitrai szlovének már akkor néhány évtizede keresztények voltak s e hitüket a magyarok megszállása után is jórészt megtartották. Így történhetett az, hogy a vallási dolgokban türelmes magyar nemesek közül is egyre többen megismerték az »új hitet« s annak tanításait. Erre mutat az is, hogy a magyar vezérek közül elsőnek a pannóniai szlovének uralkodó Bulcsu vette fel a keresztséget.

A kalandos hadjáratok is sok alkalmat adtak a keresztény tanok megismerésére. Tudjuk, hogy a buzgó szerzetesek és mártírhálálra vágyakozó papok nem egyszer keresték föl a német és frank földön táborozó magyar harcosokat s ha a vértanuság áhitott koronáját nem is tudták elnyerni körükben, hívő lelkeket gyakran szereztek egyházuknak. Ismert dolog, hogy Szent Wikbert apát 954-ben Gembloux vidékén tértített eredménnyel Bulcsu táborában. Egy sangalleni följegyzés pedig arról értesít, hogy egy sangalleni szerzetes, Prunwart, aki később püspök lett, sok magyart megkeresztelt »királyukkal« együtt. Hogy e vezér — akit a krónikás »rex«-nek írt — ki lehetett, bizonyosan nem tudjuk.

Még több érdemük volt a térítésben a magyar földre került keresztény foglyoknak. E vallásukhoz szerencsétlenségükben is hiven ragaszkodó keresztényeknek erős hite sem maradhatott hatás nélkül uraikra, akiknek környezetében éltek.

Növelte az áttérő magyarok számát a fejedelmi családnak és a vezéreknek személyes érintkezése a keresztény uralkodókkal. Ilyen

érintkezés eredménye lehetett a század elején Arnulf herceg magyar feleségének, később pedig Bulcsunak és az erdélyi gyulának megtérése is. Tudjuk, hogy egy gyula már népe megtérítését is megkísérelte.

A bizánci császárok állandó harcokban állottak ázsiai szomszédaikkal, a szeldzsuk törökökkel, az arabokkal, perzsákkal, örményekkel és más népekkel. A császárságnak ezekhez a háborúkhöz zsoldosokra volt szüksége, mert a görögök nem szívesen harcoltak, így jól meg kellett fizetniök az értük harcoló idegeneket.

A legjobb vitézeket pedig Magyarország keleti részéből kaphatta a császár, Erdélyből, amely legközelebb volt Bizánchoz. A kemény magyar harcosok szívesen állottak a császár zsoldjába, mert a császár csengő aranyakkal fizetett és mert tetszett nekik a szolgálat, amely mesébe illő gyönyörűségekben részesítette őket. Bejártak messze fekvő csodás szép országokat. Soha nem látott idegen vitézekkel harcoltak ott és soha sem sejtett zsákmányt ejtettek.

A gyula pedig, aki Erdély legnagyobb részének ura volt, szívesen bocsátotta vitézeit az ázsiai kalandos harcokba, mert tudta, hogy onnét gazdag zsákmánnyal megrakottan jönnek haza. A gyulák ilyen módon összeköttetésben, mondhatjuk üzleti összeköttetésben, sőt barátságban éltek a hatalmas görög császárral.

De másféle összeköttetései is voltak a gyulának a bizánci császársággal. Erdélyben már akkor híres aranybányák voltak, amelyeket bizánci vállalkozók aknáztak ki. Az erdélyi nagykiéjtérsű erdőségek fáját a bizánci építészek és hajógyártók vették meg. A nagyterjedelmű erdőségeken felnőtt szarvasmarhákat s birkákat, a marhabőröket és a gyapjút bizánci kereskedők vásárolták össze. Ilyen üzleteket akkor túsok adásával biztosítottak.

Az erdélyi magyarok közül az időben sokan kerültek túsokként Bizáncba, ahol ezeket a túsul adott gyermekeket bizánci módon nevelték, iskoláztatták, s így megismerték az ottani fejlett kultúrát, látták az előkelő bizánciak fényűzését, megtanulták azok nyelvét és általuk megismerték a kereszténységet, illetve annak tanait is. Utóbb az előkelő gazdag magyarok már önként is elküldték gyermekeiket Bizáncba, hogy ott tanuljanak, művelődjenek. Ezek a kis pogány-magyarok azután néhány év múlva nemcsak ismeretekben bővelkedve, hanem megkeresztelve és a krisztusi tanításoktól áthatva kerültek vissza pogány hazájukba.

Bizonyítja ezt az is, hogy Ajtony legyőzése után Marosváron és környékén keresztény magyarokat is találtak. De erre mutatnak a magyar nyelv bolgár-szláv szavai is, továbbá az anyai ágon gyula-ivádék Szent István udvarában uralkodása első éveiben található feltűnő sok görög nyom, az orosz-lámosi görög kolostor, amelyek mind a keleti térítés eredményességére mutatnak.

Az bizonyos, hogy a magyar nép a X. század második felében már megérett a keresztény eszmék és nyugati intézmények befogadására. Csak vezetőre volt szüksége, aki kora követelményeit felismerve, a helyes utra terelje. Ez a vezér is elérkezett Géza fejedelem sze-

mélyében, aki sok tekintetben méltó volt őse, a honfoglaló Árpádhoz.

Géza fejedelem 970-ben uralomra lépve, tisztán látta a magyarság helyzetének komolyságát, így hát erélyes kézzel fogott a külső béke s a központi hatalom helyreállításához.

A külső békét elintézendő, követeket küldött a német fejedelemekhez, akiknek megtérési szándékát bejelentve, keresztény papok küldését kérte tőlük. Géza »tanácsban és gondolkodásban bölcs, uralomratermett« fejedelem volt, így hát a régi hagyományokhoz híven ő is a bajor herceghez fordult először támogatásért és sietett felujítani vele őseik barátságát. Az első nyugati hittérítő, aki bajor földről került hazánkba, Szent Wolfgang volt, Henrik bajor herceg gyóntatója, gyermekeinek nevelője. Wolfgang 972-ben jött hazánkba s kezdte meg térítő munkáját.

Géza 973 tavaszán 12 magyar urat küldött Quedlinburgba, hol Ottó császár a husvétot ünnepelte. A császár szívesen fogadta a magyar követeket s ezzel végeszakadt a német s magyar — kevés megszakítással — hét évtizedes ellenségeskedésnek. Az agg Ottó és az ifjú Géza fejedelem barátságot kötöttek, aminek eredménye az lett, hogy az utód, II. Ottó császár Bruno püspököt küldte a magyar fejedelemhez. Nem sokkal utóbb megjelentek hazánkban Piligrim passauai püspök papjai is. Ezek egyike keresztelte meg Gézát és testvéröccsét, valamint Géza fiát, a 969-ben született Vajköt, ki a keresztségben a passauai székesegyház védőszentjének — István első vértanunak — nevét kapta.

Bár a térítés most már szépen haladt előre, a Németországban ki-tört belső zavarok útját vágta Piligrim nagyarányú működésének. A belső zavarokat követő harcokban a magyarok a császár ellen harcoltak a bajorok oldalán, mire a császár megfosztotta a lever bajor tartományurakat méltóságuktól. Erre újra megkezdődtek a magyar be-csapások német területre s úgy II., mint utóda, III. Ottó uralkodásának első éveiben folytatódnak ezek a betörések. Annyi bizonyos, hogy ha a megtért lelkek gondozása végett maradtak is bajor papok Magyarországon, a szép reményekkel megindult térítő akció 975-ben megsza-kadt. Ugyanekkor akadt meg a keleti térítés is, melynek a bolgár—görög háború vetett hirtelen véget.

Igy ha történtek is kezdeményező kísérletek a magyarság meg-térítésére, a nép jórésze mégis idegenül állt még a krisztusi tanítá-sokkal szemben.

Géza fejedelem tisztán látta, hogy alattvalói csak színleg hódol-tak meg s hogy el fog érkezni a fegyveres leszámolás órája. Ezért fe-jedelmi székhelyét a rengeteg erdővel borított Pilis-hegység és a Duna védelme alatt álló Esztergomba helyezte át. Új székhelyén idegen lo-vagokkal vette körül magát, akiknek jó része a hazájukból politikai okokból menekült s később a bajor hercegné kíséretében érkezett német és olasz lovagokból került ki, s akiknek addig gazdátlan területeket adományozott.

A térítés és az egyházi szervezkedés azonban lassan haladt. Papok ugyan voltak már szép számban, de a Piligrim által tervezett egyházi

szervezkedésnek útját vágta a térítőkisérlet meghiúsulása s a bajor—magyar viszony elmérgesedése. Uralkodásának vége felé végre Géza azért, hogy fiának uralmát biztosítsa, újra összeköttetéseket keresett. Egyik leányát nőül adta a lengyel fejedelem fiához, Boleszlávhoz, másikat leányát vagy rokonát Sámuel bolgár cár fiához, Gábor Radomirhoz adta nőül.

Legnagyobb jelentőségű külpolitikai lépése mégis a bajor fejedelmi családhoz való visszatérése volt. A magyarság ugyanis úgy jellem, mint műveltség tekintetében ezzel a néppel állott legközelebbi rokonságban. Kölcsönösen kitűnő harcost, fegyelmezett katonát, nyílt ellenséget és becsületes barátot, szabadságszerető, idegen jármot nehezen viselő, független népet ismertek és szerettek egymásban. Így történt azután, hogy amikor II. Henrik bajor herceg 985-ben visszafoglalta ősei trónját s újra egyesítette Karinthiát és Felső-Itáliát is hercegségével, a bajoroknál ujra a magyar barátság jutott tulsúlyba. II. Henriknek ebben a munkájában nagy része volt Wolfgangnak, Regensburg tudós és szent életű püspökének, s az ő személyes befolyására vezethető vissza Henriknek, valamint a hitbuzgó burgundi Gizellának egyházalapító munkássága, gyermekeinek benső vallásossága és hitbuzgalma. Gizella apácának készült, mikor 996-ban eljöttek Regensburgba Géza fejedelem követei s az ifju IV. Henrik fejedelemtől nőül kérték István számára. Abban, hogy ez a leánykérés sikerrel történt, nagy része volt Szent Adalbertnek, aki már előzőleg járt hazánkban s alkinek az a gondolat, hogy az apácájelölt hercegnő a pogány magyarok megtérítésén munkálkodó ifju fejedelem hitveseként szentelje magát egyháza szolgálatára, igen megtetszett, mivel nagyon hasonlított a pogány lengyelek megtérítésében férje oldalán működő Drombovka hercegnő áldásos munkájához.

Igy történt, hogy IV. Henrik herceg örömmel fogadta Géza ajánlatát. Gizella hercegkisasszony lemondott égi jegyeséről s a magyar fejedelem udvarába költözve, pogányok térítésével, új hívők gondozásával igyekezett Krisztus országának népét gyarapítani, magának a tulvilági boldogsághoz vezető érdemeket keresni.

A házasságkötést nyomon követte a magyar térítés megszervezése is. Géza fejedelem a Bakony északnyugati nyulványán, Szent Márton szülőhelyén egyházat és monostort kezdett építtetni Szent Adalbertnek hazánkba menekült tanítványai számára.

István és Gizella házassága igen nagy politikai sikere volt Géza fejedelemnek, kinek külpolitikája kezdettől fogva a békét kereste. Bár ezidőtől fogva azon igyekezett, hogy a számottevő szomszéd hatalmakkal — lengyelekkel, bolgárokkal, görögökkel — fenntartsa a barátságos viszonyt, főtörekvése mégis az volt, hogy a magyar—bajor viszonyt elmélyítse s ezzel a magyar—német szövetséget előkészítse, mivel jól tudta, hogy a közvetlen szomszédságban lévő német-római császár hatalma lehetett hazánkra leginkább veszedelmessé.

Mig azonban Géza inkább politikai okokból kereste a bajor összeköttetést, az ifju István népének Krisztus anyaszentegyházával kötött örökös frigyét kívánta keresztény házasságával megpecsételni. Azért az

Ácsorhangok

rezte: V. Salamon László tanító.

ANYA:

Kicsiny fiacskám! A szél dudál a fák között
s veri az ágakot!

FIUCSKA:

Anyácskám! Most újra, újra hallom
a sok harangot, zengő éneket...
Ó mondd anyám, e tengersok harang
miért szól most karácsony éjjelén?
Ki huzza, csendíti ezeket?

ANYA:

Kicsiny fiam, ezek karácsonyi harangok
s huzzák az égi angyalseregek...

FIUCSKA:

Ó mondd anyácskám! Karácsony éjtszakáján
ki jár az éjben kis fenyők között?
Ki rak a zuzmarás erdőre égi fényeket,
csillogó ezüstöt, gyertyafelleget,
ki küld majd nekem parányi fenyűt?

ANYA:

Ó kis fiacskám... az égi Szeretet!

ANGYAL:

Karácsony!
Harangszó zeng át havasfehér tanyákon,
zuzmrás ágon, zöld fenyűfákon,
emberszíveken!
Karácsony!

Énekekkel együtt előadható jelenetszerűen is. Így a hatása meg-sokszorozódik. Szín: Erdészházikó szegényes szobája. Anya asztalnál kötöget. Fiucska az ablaknál nézi a hóvihart. Többször anyjához is szalad. A bevezető és befejező versrészt egy nagyobb angyal szavalja függöny előtti oldaltérben. Ének első részénél két színen lévő szereplő némajátékot játszik. Szavalat után, ének második részénél ajtó megnyílik és a szavaló angyal, vagy több angyal, mint énekkar tagjai, szépen díszített kis karácsonyfát hoznak be, asztalra teszik. Körülállva énekelnek. Anya térdelve öleli át Fiucska vállát. Fiucska összetett kézzel csodálkozik.

ő szemében e házasság megkötését jelképezte az első magyar egyháznak, a pannonhalmi bencés kolostornak alapítása, amely nyomban a házasságkötés után történt.

Géza 997-ben történt halála után azonnal feltámadtak az udvarban nagy befolyáshoz jutott idegeneket rossz szemmel néző, régi hitűkhöz, pogány szokásaikhoz ragaszkodó, hatalmukra és függetlenségükre féltékeny pogány urak.

Itt dőlt el a magyarság sorsa is. Ha István gyenge kezű s nem tud megbirkózni az erős ellenáramlattal, akkor Géza minden munkája kárba vész s a magyarság is követi a hunok és avarok példáját a birodalom felbomlásában.

István azonban kérlelhetetlen lett a szigorban, amikor az új hitre tért magyarságnak a kereszténységben való magatartásáról volt szó. Nála nem politikai belátás, hanem a legteljesebb benső meggyőződés döntött e szigor mellett. Erre vall fiához írt intelmeinek következő része is: »A királyi méltóság rendje — írja fiához — úgy hozza magával, hogy arra egyedül katolikus hittal eltelt hívők jussanak. Ezért a mi tanításaink során az első helyet a szent vallásnak adjuk. Elsőben is parancsolom, hagyom és javaslom néked, én szerelmes fiam, ha kíváncsi előtted a királyság koronájának tisztessége, légy a katolikus apostoli hitnek szorgalmatos megtartója. Mert akiknek hamis hitük van, avagy hitüket cselekedeteikkel be nem töltik és fel nem ékesítik, sem itt nem uralkodnak tisztességgel, sem az örök birodalom koronájában nem lesz részük. Ha pedig a hitnek pajzsát megtartod, az üdvösség sisakját is felveszed. Ha pedig valamikor találtatnának a te hatóságod alatt olyanok, akik a Szent Háromság alkotmányát megbontani, abból valamit elvenni, avagy hozzátenni akarnának... ilyeneknek se táplálást, se oltalmat ne adj, nehogy magad is társuknak és jóakarójuknak láttassál.«

Ezért indul meg rokona, Koppány ellen, akinek leverése után a pogány magyarok — ha titkon elégedetlenek is — nyílt ellenállásra többé nem gondolhattak. S bár a Tiszántúl népei még nem vették fel a keresztiséget, István fejedelem bizva munkájának sikerében, az 1000. év őszén Rómába küldte Ascherik apátot, hogy II. Szilveszter pápától királyi címe és méltósága elismerését s a magyar katolikus egyház megszervezésére felhatalmazását kérje.

Szilveszter pápa — aki egykor Gerbert néven III. Ottó császár nevelője, majd benső barátja és bizalmas híve volt — örömmel vette István egyházszervező munkájának hírét. Elküldte a kért királyi koronát s vele együtt az apostoli keresztet. Ezzel a magyarság felvételét a keresztény katolikus egyházba. Az éppen karácsony ünnepére visszaérkező apát által hozott szent koronával megkoronáztatva, az első magyar király már ott térdelt koronával fején a betlehemi jászol előtt s első ízben mutatta be a még csak az imént megtért magyarságnak hódolatát a világot megváltó Kisdédnek.